

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000-plan 2010-2015

Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand

Natura 2000-område nr. 107
Habitatområde H91

Kolofon

Titel:

Natura 2000-plan 2010-2015. Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand.
Natura 2000-område nr. 107
Habitatområde H91

Emneord:

Habitatdirektivet, Miljømålsloven, målsætninger, indsatsprogram,
Natura 2000-planer, Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand.

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen
C. F. Tietgens Boulevard 40
5220 Odense SØ
www.naturstyrelsen.dk

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2011

ISBE nr.

978-87-7091-283-9

ISBN nr.

978-87-7091-285-3

Dato:

1. december 2011

Forsidefoto: Kalkoverdrev på Fyns Hoved. I baggrunden ses Tornen og Fællesstrand.
Fotograf: Erik Vinther.

Resume:

Natura 2000-plan for Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand (nr. 107). Natura 2000-planen skal sikre gunstig bevaringsstatus for områdets udpegede arter og naturtyper. Området og truslerne mod de udpegede naturtyper og arter beskrives, og der fastlægges målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne. Der foretages en strategisk miljøvurdering af planen.

Må citeres med kildeangivelse

Indhold

Forord	4
Natura 2000-planlægning	5
<i>Natura 2000-planen er bindende for myndighederne</i>	6
Områdebeskrivelse	7
Trusler mod områdets naturværdier	9
Igangværende pleje og genopretning	11
Tilstand og bevaringsstatus/prognose	12
<i>Vurdering af tilstand</i>	12
<i>Vurdering af bevaringsstatus/prognose</i>	14
Målsætning	16
<i>Overordnet målsætning for Natura 2000-området</i>	17
<i>Konkrete målsætninger for naturtyper og arter</i>	18
<i>Modstridende interesser</i>	19
Indsatsprogram	20
<i>Generelle retningslinjer</i>	20
<i>Konkrete retningslinjer</i>	21
<i>Forslag til mulige virkemidler</i>	21
Sammenhæng og synergi med vandplan	22
Strategisk miljøvurdering	23
Bilag 1 Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning	
Bilag 2 Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler	
Bilag 3 Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver	
Bilag 4 Miljørapport for Natura 2000-planen	

Foto: Claus Bjørn Larsen

Danmarks VIP-natur får egen bodyguard

Hvad har Skagens Gren, Silkeborgskovene og det Sydfynske Øhav til fælles? Eller klokkefrøen, fiskeørnen og gråsælen? De er alle en del af Danmarks særligt værdifulde natur, som vi er forpligtet til at passe godt på. Det samme gælder strandengen, højmosen og boblerevet. Natura 2000-områderne er et netværk af naturområder i EU, der indeholder særligt værdifuld natur set i et europæisk perspektiv. Natura 2000 skal sørge for, at alle 27 EU-lande drager omsorg for egne truede dyr, planter og natur.

Danmark har i alt 246 Natura 2000-områder. Hvert område får nu sin helt egen naturplan, der skal fungere som bodyguard. Det er i alt for mange år gået tilbage for naturens mangfoldighed. Nu skal planerne sørge for, at staten, kommuner og lodsejere drager omsorg for de naturtyper og plante- og dyrearter, der er truede sårbare eller sjældne i EU.

Ny natur på vej

Naturplanerne er den hidtil største naturindsats, der nogensinde er sat i værk i Danmark. Budgettet er ca. 1,8 mia. kroner og vil i stor udstrækning blive finansieret af EU's landdistriktsmidler. Den planlagte indsats dækker ca. 1.600 km², hvoraf de 40 km² er ny natur.

Der er planlagt hundredvis af nye vandhuller, som vil sikre levesteder for padder som klokkefrøen og vandsalamanderen. 200 km² løvskov skal beskyttes mod rydning, og flere hule, gamle og døde træer vil give levesteder for svampe, flagermus og insekter. Fiskeri på havet skal reguleres, så de unikke danske boblerev sikres mod at blive ødelagt af fiskeredskeer, og danske højmoser skal igen have mulighed for at få det bedre. Lige nu er de truet af udtørring og tilgroning. Med naturplanerne skal der ryddes krat og buske og gives bedre og mere naturlige vandforhold.

Tilbagegangen stoppes

Som ny miljøminister er jeg glad for, at vi nu har en plan for at stoppe naturens tilbagegang i Natura 2000-områderne. Der må ikke ske yderligere skade på naturen. Planerne har været for længe undervejs under VK-regeringen. Natura 2000-områderne blev udpeget i årene 1998-2004, og tilbagegangen skulle være standset allerede sidste år.

Danmarks nye SRSF-regering vil føre en mere aktiv og fremsynet naturpolitik. De 246 Natura-områder har nu hver en bodyguard, mens regeringen laver en plan for hele Danmark. Naturplan Danmark skal sætte ambitiøse mål – ikke blot for den natur som findes i Natura 2000-områderne, men for hele den danske natur.

Lad os så komme i gang !

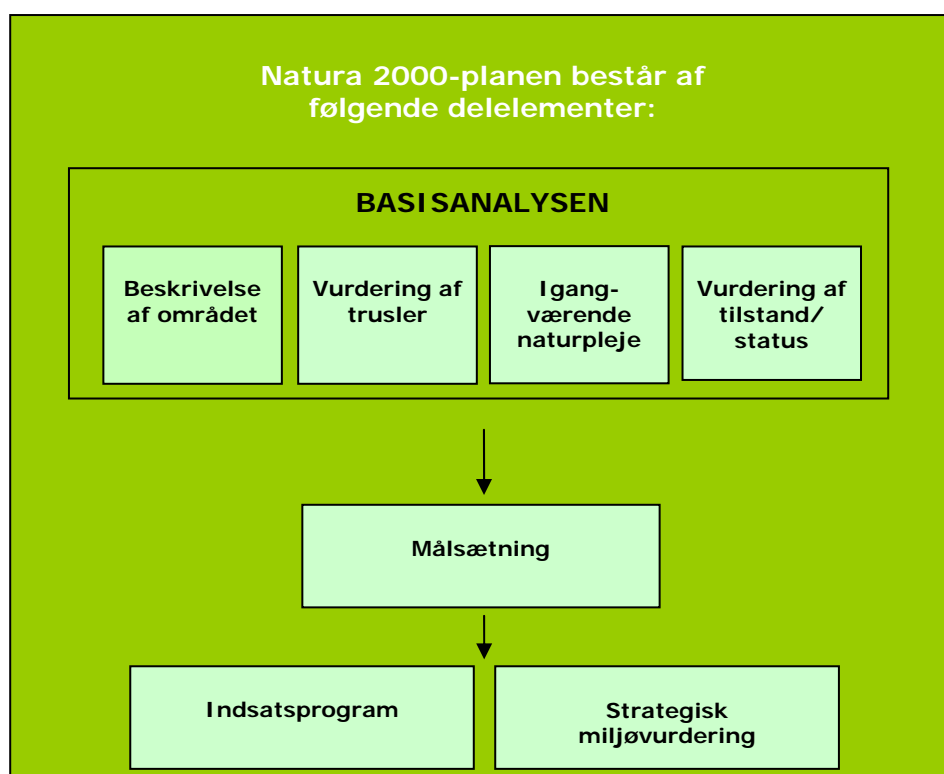
Med venlig hilsen
miljøminister Ida Auken

Natura 2000-planlægning

EU's Natura 2000-direktiver (Fuglebeskyttelses- og Habitatdirektiverne) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter. Gennem en målrettet indsats i de udpegede Natura 2000-områder bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og dens mangfoldighed.

Med henblik på at prioritere den nødvendige indsats udarbejder Naturstyrelsen en Natura 2000-plan, der dækker hvert af de udpegede beskyttelsesområder. Natura 2000-planen er en sammenfattende plan, som både indeholder Natura 2000-skovplan for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer og Natura 2000-plan for øvrige områder samt arter.

Planen omfatter "udpegningsgrundlaget", dvs. de naturtyper og arter, som området er udpeget for. Natura 2000-planens indhold er vist i figur 1.

Figur 1. Opbygning af en Natura 2000-plan.

Natura 2000-plan

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til grund. Planen er vedtaget i 2011, hvorefter kommunalbestyrelserne og Naturstyrelsen udarbejder bindende handleplaner, som skal sikre gennemførelsen af Natura 2000-planen. Direkte statslig opfølgning i form af bekendtgørelser o.l. sker dog på grundlag af Natura 2000-planen. Offentlige lodsejere kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i deres drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v. på grundlag af konsekvensvurderinger mm. Der er ikke gennemført en konsekvensvurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte planer, idet der ikke i planen er taget konkret stilling til forvaltningsindsatsens præcise lokalisering eller valgt forvaltningsmetoder. Der er dog i Natura 2000-planen taget stilling til afvejning mellem modsatrettede naturinteresser i de tilfælde hvor sådanne allerede på nuværende tidspunkt i planlægningen kan forudses, og hvor en sådan afvejning er forbundet med og nødvendig for forvaltningen af området. Evt. konkrete konsekvenser af denne afvejning vil blive afklaret i forbindelse med gennemførelsen af planen og valg af virkemidler.

Natura 2000-planens målsætninger er bindende og skal desuden anvendes ved konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 (ændret ved bekendtgørelse nr. 1443 af 11. december 2007 med senere ændringer) om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner grundlag for områdets handleplan og eventuelle drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen koordineres med vandplanen for hovedvandopland Odense Fjord og bliver ligesom denne revideret hvert 6. år. De dele af Natura 2000-planen, der vedrører skovbevoksede fredskovs-plichtige arealer, revideres dog kun hvert 12. år.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området har et areal på ca. 2.192 ha, hvoraf ca. 1.960 ha består af hav og afgrænses som vist på bilag 1. Ca. 33 ha ejes af staten. Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H107. På Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk samt i figur 2 og bilag 2 er der angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

Området ligger på den nordlige del af halvøen Hindsholm og består af de kystnære dele af farvandet omkring Fyns Hoved, stenrevsområdet Lillegrund samt de to beskyttede lavvandede kystlaguner Lillestrand og Fællesstrand med de mange øer og halvøer. Her findes havskabte landskabsformer med klinger, krumodder, tanger, drej, strandvolde, strandenge og strandsøer. På grund af landhævningen findes her også bevarede kystskrænter inde på land. Havområdet omkring Fyns Hoved er stærkt eksponeret for vindpåvirkning, og kysterosionen er betydelig. Der er store forekomster af sten på lavt vand langs Fyns Hoveds kyster.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 91		
Naturtyper:	Sandbanke (1110) Vadeflade (1140) Lagune (1150) Bugt (1160) Rev (1170) Strandvold med enårige planter (1210) Strandvold med flerårige planter (1220)	Kystklint/klippe (1230) Enårig strandengsvegetation (1310) Strandeng (1330) Næringsrig sø (3150) Kalkoverdrev (6210) Kildevæld (7220) Rigkær (7230)
Arter:	Stor vandsalamander (1166)	Marsvin (1351)

Figur 2. Naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Tal i parentes ved naturtyper og arter henviser til talkoder i habitatdirektivets bilag 1 og 2.

Området er præget af det nedbørsfattige og solrige "storebæltsklima". De mange nuværende og tidligere øer indeholder nogle af Fyns største og bedst udviklede kalkoverdrev med forekomst af mange sjældne plantearter, herunder flere sydeuropæiske steppeplanter. Strandengene er generelt veludviklede og artsrige.

Området er levested for bl.a. stor vandsalamander, strandtudse og spidssnudet frø. Det nedbørsfattige og solrige klima giver også gode levevilkår for flere arter af krybdyr som hugorm, snog og markfirben,

Natura 2000-plan

og området er et vigtigt yngle- og rasteområde for vandfugle. Med undtagelse af stor vandsalamander udgør de nævnte arter og fugle ikke en del af udpegningsgrundlaget.

Stenrevsområderne har et rigt dyre- og planteliv. På sandbunden ses bevoksninger af ålegræs i 4-6 meters dybde, men dækningsgraden er lav på grund af områdets eksponerede karakter.

Marsvin er udbredt i farvandet omkring Fyn med særlig stor hyppighed bl.a. omkring Fyns Hoved. Bestanden af marsvin i de indre danske farvande vurderes at være faldet mellem to optællinger i hhv. 1994 og 2005.

I basisanalyserne for Natura 2000-området Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand findes der en mere detaljeret gennemgang af området. Se www.naturstyrelsen.dk.

Natura 2000-området ligger i Kerteminde Kommune og indenfor vandplanområdet hovedvandopland Odense Fjord.

*Lillestrand med de mange øer og halvøer. Helt til venstre ses halvøen Langø, der afgrænser Lillestrand mod vest.
Foto: Jørn Munk Andersen, Fyns Amt.*

Trusler mod områdets naturværdier

I det følgende afsnit skal de oplyste trusler forstås som påvirkninger af naturtyper og arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Trusler er i den forbindelse aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samvirkning vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus. Det kan dog også være potentielle påvirkningsfaktorer i det omfang, der er viden om, at påvirkningerne periodevis er forekommet i området, men aktuelt ikke er til stede. Aktuelle påvirkninger, der f.eks. reguleres internationalt eller i anden sammenhæng, og derfor ikke er et anliggende for Natura 2000-planen, kan også fremgå, men vil ikke være en del af denne Natura 2000-plans indsatsprogram.

Arealreduktion/fragmentering. Bl.a. på Jøv er der sket en arealreduktion og fragmentering af lysåbne kalkoverdrev på grund af tilgroning. Det bevirker en øget risiko for, at sjældne og karakteristiske plantearter uddør. Kildevæld og rigkær har et meget beskedent areal. Råstofindvinding i form af stenfiskeri har tidligere fjernet store mængder af sten fra stenrevne og dermed reduceret revenes udbredelse, hvilket har konsekvenser for dyre- og plantelivet.

Næringsstofbelastning fra luften udgør en trussel for størstedelen af overdrevne, idet den lave ende af tålegrænseintervallet er overskredet. Belastningen af havområderne er over de seneste årtier reduceret, men er dog fortsat så høj, at der i dele af året forekommer udbredt iltsvind i de nærliggende dybere dele af Storebælt og nord for Fyn, som påvirker bundfaunaen negativt. Desuden medfører næringsstofbelastningen en øget tilgroning med løst drivende alger, og der optræder jævnlige masseopblomstringer af planteplankton. Kystlagunerne har generelt en højere koncentration af næringsstoffer end det åbne vand, og der er ofte en meget høj planktonproduktion og dermed en ringe mængde rodfæstet vegetation. Bundfaunaen er artsfattig i kystlagunerne. Næringsstofbelastningen af de undersøgte søer i området sker fra kreaturer og fiskeudsætninger. De udsatte fisk er en trussel mod stor vandsalamander. Vandområdernes belastning med næringsstoffer medfører reduktion i fødegrundlaget for marsvin.

Pesticider og gifte. Miljøfarlige stoffer tilføres fra spildevand, landbrug, havne og skibsfart til havområderne og er generelt et problem for dyrelivet tilknyttet de marine naturtyper. Truslen om miljøfarlige stoffer i havet er nærmere beskrevet i vandplanen. Der er målt høje koncentrationer af miljøfarlige stoffer i marsvin fra de danske farvande sammenlignet med andre havdyr og sammenlignet med marsvin fra farvande udenfor de danske.

De udbredte stenrev ved Fyns Hoved har en artsrig vegetation af brunalger og rødalger.

Foto: Nanna Rask, Fyns Amt.

Tilgroning med træer og buske samt høj urtevegetation er en trussel for store dele af kalkoverdrevene og i mere begrænset omfang på strandeng, kildevæld og rigkær samt levesteder for stor vandsalamander.

Uhensigtsmæssig hydrologi som følge af dræning udgør en trussel mod områdets strandenge.

Uhensigtsmæssig drift. Området udnyttes i stort omfang til rekreative formål, og der er specielt syd for Jøv på Korshavn en del slid på vegetationen som følge af kørsel.

Nogle forstyrrelser har en negativ effekt på marsvin ikke mindst i deres ynglesæson.

Invasive arter som rynket rose og buketorn er fundet både på strandenge og kalkoverdrev, hvor de kvæler den oprindelige vegetation. I området findes også kæmpe-bjørneklo. Store forekomster af den invasive ribbegople (*Mnemiopsis leidyi*) udgør en trussel for flere af områdets marine naturtyper. Ribbegople udgør især en trussel mod fiskeyngel, som er tilknyttet de marine naturtyper, men også voksne fisk er truet, da ribbegoplen spiser deres fødegrundlag. Rødalgen (*Gracilaria vermiculophylla*) findes i lagunerne.

Der er indtil videre ikke kendskab til bekæmpelsesmetoder rettet mod disse marine arter.

Fiskeri med bundslæbende redskaber, hvorved der sker en fysisk ødelæggelse, dels ved fjernelse af bundflora og bundlevende dyr, og dels ved fjernelse af hårbund, sten og skaller, er en trussel mod områdets rev og kan være en trussel mod naturtyperne sandbanker og bugter. Omfanget af det aktuelle fiskeri kendes ikke. Den konkrete geografiske afgrænsning af de biogene rev udestår endnu. Fiskeri er vurderet som en trussel mod marsvin, idet dyrene kan blive fanget og drukne i garnene.

Igangværende pleje og genopretning

Fyns Hoved og øvrige arealer omkring Fællesstrand og Korshavn er fredede med det formål at sikre landskabet og offentlighedens adgang. Fredningen sikrer ikke områdets naturværdier.

Staten ejer dele af Fyns Hoved og arealerne omkring Fællesstrand. Statens arealer er udlagt til udvikling af ekstensive græsningsarealer.

*Mejlø er et veludviklet kalkoverdrev med flere sjældne plantearter. Området afgræsses, men der er problemer med tilgroning.
Foto: Leif Bisschop-Larsen, Naturstyrelsen.*

I samarbejde med staten har Fyns Amt genindført græsning på en stor del af den privatejede del af Fyns Hoved, og der er oprenset 6 vandhuller og gravet 2 nye. På Mejlø har amtet foretaget rydning af træ- og buskøpvækst og forsøgt at sikre øens afgræsning. I dag foretages der afgræsning med får, og der er udsat kaniner på øen. Der er dog stadig tilgrøningsproblemer på store dele af kalkoverdrevene og på dele af strandengene.

Tilstand og bevaringsstatus/prognose

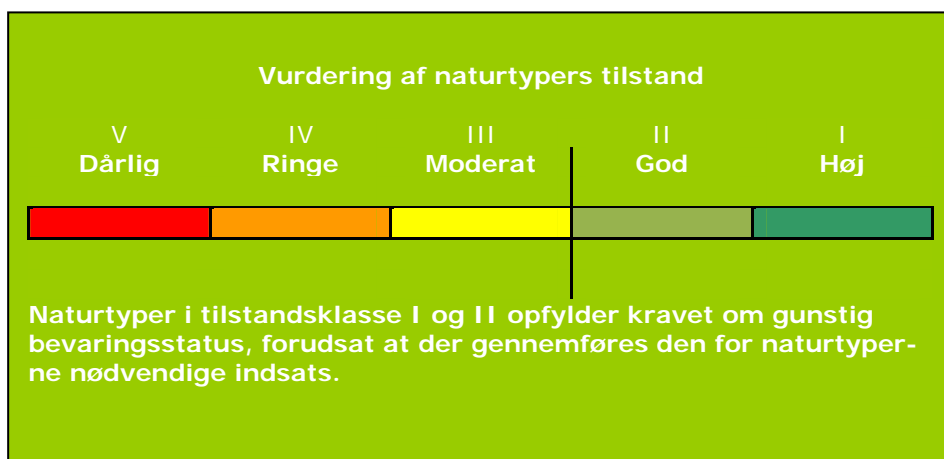
For nogle naturtyper er der udviklet et system til vurdering af den enkelte naturtypes aktuelle *tilstand*, som er et udtryk for typens aktuelle naturindhold og en række andre målbare faktorer.

Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod en vurdering af, hvordan deres tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen og i de trusler, der eksisterer i dag. Der er således tale om en *prognose* for arternes og naturtypernes udviklingsretning. I de følgende afsnit er der nærmere beskrevet tilstand og bevaringsstatus/prognose for områdets naturtyper og arter.

Vurdering af tilstand

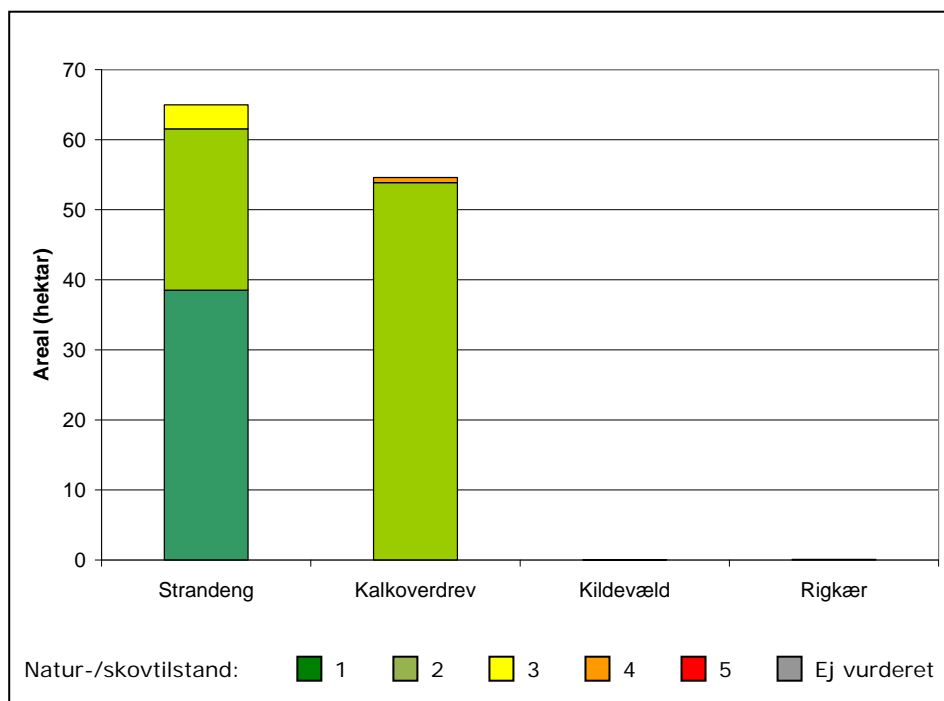
Der er foretaget en vurdering af tilstanden af 23 lysåbne naturtyper og 10 skovtyper, der er kortlagt i basisanalyserne. Desuden er tilstanden vurderet for udvalgte forekomster af 5 søtyper. Vurderingen bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser (figur 3), hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drængrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres strukturindeks bl.a. på omfang af jordbearbejdning, afvandingsforhold, forekomst af invasive arter og trækronernes lagdeling i forskellige etager.

Strukturindeks og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

Figur 3. Tilstandsklasser for naturtyper.

I figur 4 er vist natur/skovtilstanden for Natura 2000-områdets naturtyper.

Figur 4. Natur/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets naturtyper, som er tilstandsvurderet.

Natura 2000-plan

I Natura 2000-området er der kortlagt i alt 65 ha strandeng. Heraf er 61,5 ha vurderet til naturtilstand I eller II. Strandengene er generelt artsrige, og græsningen er passende, hvilket afspejles af, at 49,8 ha er vurderet til artsklasse I. Det drejer sig om forekomster på Fyns Hoved, omkring Lillestrand og på Mejlø.

Der er kortlagt i alt 54,6 ha kalkoverdrev, hvoraf de 53,9 ha er vurderet til naturtilstand II. Ud fra strukturerne i overdrevene er tilstanden vurderet til I eller II på 51,4 ha. Der er dog tilgroningsproblemer på Jøv og Mejlø. I alt er 1,7 ha på Langø ved Ullebjergholm vurderet til artsklasse I. Området indeholder desuden enkelte meget beskedne forekomster af rigkær (0,08 ha) og kildevæld (0,04 ha), som vurderes til naturtilstand III.

Se kort med tilstandsvurdering af de enkelte forekomster i Natura 2000-området på www.naturstyrelsen.dk under "Se på kort".

Der er endnu ikke udviklet et system til vurdering af tilstanden for en række lysåbne naturtyper, marine naturtyper, større søer, vandløb samt fugle og andre arter.

Vurdering af bevaringsstatus/prognose

Miljømålsloven og skovloven fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus. Gunstig bevaringsstatus er defineret i Habitatdirektivet (figur 5).

Gunstig bevaringsstatus

En naturtype har en gunstig bevaringsstatus, når:

- det naturlige udbredelsesområde og samlede areal med naturtypen er stabilt eller stigende
- de særlige strukturer og funktioner, der er nødvendige for typens opretholdelse på langt sigt, er til stede nu og i overskuelig fremtid
- typens karakteristiske arter har en gunstig bevaringsstatus

En art har en gunstig bevaringsstatus, når:

- den på langt sigt kan opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder
- dens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang, eller at der er sandsynlighed herfor inden for en overskuelig fremtid
- der både nu og i fremtiden vil være tilstrækkeligt store levesteder til at bevare dens bestande

Figur 5. Habitatdirektivets definition af gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau for naturtyper og arter.

Natura 2000-plan

Gunstig bevaringsstatus skal generelt opnås indenfor hver af Danmarks to biogeografiske regioner, nemlig den kontinentale og den atlantiske region. Gunstig bevaringsstatus skal dog ifølge EU's vejledning til direktivets artikel 6 også anvendes på de enkelte Natura 2000-områder, men der findes ingen retningslinjer for, hvorledes denne vurdering skal foretages. Den første Natura 2000-plan laves på grundlag af tilgængelig viden og derfor alene ud fra en prognose for de enkelte naturtyper og arters udvikling.

Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt på områdeniveau ud fra de enkelte forekomsters natur/skovtilstand og aktuelle trusler og inddeles i *gunstig* eller *ugunstig prognose*. Naturtyper i tilstandsklasse I (høj tilstand) eller II (god tilstand) har en gunstig prognose, hvis det vurderes, at tilstanden også kan opretholdes på langt sigt. I mange tilfælde forudsætter det, at der gennemføres den for naturtyperne nødvendige indsats i form af naturpleje, begrænsning af næringsstofftilførsel, forbedring af hydrologiske forhold m.m.

Prognosen for de øvrige naturtyper og alle arterne er baseret på den bedste tilgængelige viden. Her benyttes begreberne *vurderet gunstig*, *vurderet ugunstig* og *ukendt prognose*.

I Natura 2000-området er der foretaget følgende vurdering af prognosen for naturtyper og arter:

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- *Strandeng.*

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- *Sandbanke, vadeflade, lagune, bugt og rev på grund af for høj tilførsel af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer. For rev desuden pga. reduceret udbredelse og som følge af fiskeri med bundslæbende redskaber.*
- *Næringsrige søer, fordi næringsstofniveauet er for højt.*
- *Kalkoverdrev, da laveste tålegrænse for kvælstofnedfald er overskredet for næsten 80 % af arealet, og der er problemer med tilgroning og arealfragmentering.*
- *Rigkær og kildevæld fordi naturtilstanden er moderat, og i rigkær er der tilgroningsproblemer.*
- *Marsvin pga. en markant nedgang i bestanden bl.a. som følge af bifangster i fiskenet.*
- *Stor vandsalamander fordi bestanden er gået stærkt tilbage.*

Prognosen er ukendt for:

- *Strandvold med enårige planter, strandvold med flerårige planter, kystklint samt enårig strandengsvegetation på grund af manglende kortlægning.*

Strandvold med flerårige planter findes udviklet flere steder i området. På østsiden af Fyns Hoved ses strandvolde med bl.a. slangehoved og strandkål. Strandvoldene er ikke blevet systematisk kortlagt og deres prognose er ukendt.

Foto: Erik Vinther.

Målsætning

Det overordnede mål er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget i de enkelte Natura 2000-områder (jf. dog nedenfor om eventuelle modstridende interesser).

Der opstilles en **overordnet målsætning** for området. Den overordnede målsætning angiver det overordnede sigte for, hvorledes området skal udvikle sig både for at sikre områdets integritet og en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper. Målsætningen skal endvidere fremhæve de naturtyper og arter, der udgør den største arealandel af området, og endelig fremhæves forekomster af naturtyper og arter, der har stor vigtighed på nationalt og/eller biogeografisk niveau. En vurdering af denne betydning foretages efter følgende kriterier:

- Stort areal, levested eller bestand
- Få forekomster
- Truede naturtyper og arter
- Særlige danske ansvarsområder

Der opstilles desuden mere **konkrete målsætninger**, der fastlægger de langsigtede mål for udviklingen i areal og tilstand for de enkelte naturtyper og arters levesteder. Målfastsættelsen tager udgangspunkt i den tilstand, som er vurderet for naturtyper og arters levested efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er udviklet et

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Fyns Hoved indeholder artsrige kalkoverdrev, der afgræsses. Det overordnede mål for området er bl.a. at skabe store sammenhængende naturarealer. Foto: Erik Vinther.

sådant system, skal gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes på baggrund af bedste faglige viden.

Såvel overordnet målsætning som de konkrete målsætninger rækker ud over 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold. Målsætningerne afspejler desuden en afvejning af eventuelle modstridende interesser efter retningslinjer angivet i Naturstyrelsen 2009: "Retningslinjer for den statslige Natura 2000-planlægning: Målfastsættelse og indsatsprogram".

Overordnet målsætning for Natura 2000-området

I Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand er der speciel fokus på kalkoverdrev, som er en truet naturtype, og som i området forekommer i meget artsrige og relativt store arealer. Desuden er der fokus på laguner, der er en prioriteret naturtype og marsvin.

- *Det overordnede mål for området er at:
De marine naturtyper opnår en god vandkvalitet og rig bundvegetation og fauna, som bl.a. kan sikre fødegrundlaget for marsvin.*

På land får Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand store sammenhængende naturarealer, der på de højtliggende arealer især består af kalkoverdrev, mens de lavere liggende arealer især består af strandenge, rigkær og kilder. Områdets lysåbne naturtyper sikres en god-høj naturtilstand.

Natura 2000-plan

De meget artsrige kalkoverdrev prioriteres højt. Naturtypens forekomster udvides og om muligt sammenkædes, og dens samlede areal øges. Hele Fyns Hoved og hovedparten af skrænterne på Jøv kommer til at fremstå som lysåbne overdrev, og Natura 2000-området udgør en spredningskilde for de plante- og dyrearter, der er tilknyttet kalkoverdrev.

De mange små søer får en god vandkvalitet og en artsrig undervandsvegetation, således at de er gode levesteder for stor vandsalamander.

Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig hydrologi og drift/pleje, en ringe/ingen tilførsel af næringsstoffer, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder for arterne.

Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

Der opstilles følgende konkrete målsætninger, som fastlægger de langsigtede mål for naturtyper og arter i Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand:

- *Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus.*
- *For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II og gunstig prognose skal udviklingen i deres areal og tilstand være stabil eller i fremgang.*
- *For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V og/eller ugunstig prognose skal udviklingen i deres natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.*
- *For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem og/eller med en ukendt prognose er målsætningen gunstig bevaringsstatus. For arterne betyder det, at tilstanden og det samlede areal af levestederne stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for levedygtige bestande af stor vandsalamander og marsvin.*
- *Naturtypeforekomster i artsklasse I målsættes til tilstandsklasse I og skal søges udvidet/sammenkædet, hvis de naturgivne forhold gør det muligt.*
- *Arealet med kalkoverdrev udvides med ca. 10 ha, så de nuværende forekomster om muligt udvides og sammenkædes.*
- *Området sikres som et af landets vigtige kerneområder for marsvin med gode yngle- og fourageringsmuligheder.*

Stor Vandsalamander er fundet ynglende i flere småsøer i området bl.a. på Bogø. Tilstanden og arealet af levestederne for arten skal være stabilt eller stigende.

Foto: Leif Bisschop-Larsen.

Modstridende interesser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype kan indebære en nedprioritering af en anden naturtype eller art, og det er nødvendigt at foretage et valg.

Kalkoverdrev har på nationalt og regionalt niveau haft en stor tilbagegang, og i Danmarks afrapportering til EU vurderes naturtypens bevaringsstatus at være ugunstig. I bilag 2 i Naturstyrelsen 2009: "Retningslinjer for den statslige Natura 2000-planlægning: Målfastsættelse og indsatsprogram" er kalkoverdrev derfor opført som en truet naturtype. Der vil derfor blive gjort en indsats for at øge arealet og tilstanden af denne naturtype.

En af de vigtigste forudsætninger for at bevare/genskabe en god tilstand i kalkoverdrev er en kontinuerlig afgræsning med især kreaturer. Kreaturerne vil imidlertid benytte de spredt liggende søer i overdrevene til at drikke i, og denne udnyttelse kan ofte føre til en optrampning af bredderne og en tilførsel af næringsstoffer til søerne. I det pågældende Natura 2000-område prioriteres en afgræsning af overdrevene og vandhullerne, hvilket tilgodeser en artsrig bredvegetation og gør vandhullerne til gode levesteder for stor vandsalamander og en række andre paddearter.

Indsatsprogram

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsprognose er en opgave som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode er formuleret i 4 sigtelinjer, som lægger niveauet for indsatsen i planperioden. Sigtelinjerne er beskrevet i bilag 3.

Indsatsprogrammet der bygger på de 4 sigtelinjer beskriver indsatsen i den første planperiode 2010-2015 (for skovbevoksede fredskovs-pligtige arealer dog frem til 2021).

Indsatsprogrammet består af en række **generelle retningslinjer**, som skal sikre den eksisterende naturtilstand. De generelle retningslinjer gælder for alle arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget, og den nødvendige indsats vil efterfølgende blive konkretiseret i de kommunale/statslige handleplaner.

Indsatsprogrammet består desuden af en række **konkrete retningslinjer**, som skal sikre små naturarealer, ubeskyttede naturarealer og særligt truede arter og naturtyper. De konkrete retningslinjer giver en nærmere beskrivelse af den indsats, som i disse særlige tilfælde skal indarbejdes i de kommende handleplaner.

Indsatsprogrammet indeholder ikke bindende krav til kommunernes, Naturstyrelsens eller andre offentlige lodsejeres brug af de virkemidler og tiltag, som skal sikre den nødvendige indsats. Tiltag prioriteres og konkretiseres i handleplanerne eller i andre opfølgende tiltag.

Indsatsprogrammet for Natura 2000-området omfatter nedenstående generelle og konkrete retningslinjer, som tillige er vist oversigtligt i bilag 2.

Generelle retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 1. Areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter må ikke gå tilbage eller forringes.

- 1.1 *Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af husdyrgodkendelsesloven der med ændringen af 10. februar 2011 har fastlagt et særligt beskyttelsesniveau af hensyn til bevaringsmålsætningen i Natura 2000-planlægningen. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til typerne reduceres, herunder fra dræntilløb og fodring. For marine naturtyper, større søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanen.*

Natura 2000-plan

- 1.2 *Miljøfarlige stoffer i de marine naturtyper håndteres via vandplanen.*
- 1.3 *Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i strandengene.*
- 1.4 *De terrestriske naturtyper skal sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje.*
- 1.5 *Der sikres velegnede levesteder for marsvin og for stor vandsalamander. For sidstnævnte art i form af lysåbne vandhuller med rent vand og uden fisk.*
- 1.6 *Der sikres velegnede levesteder med hensynstagen til den enkelte arts sårbarhed overfor forstyrrelser for marsvin.*
- 1.7 *Invasive arter som rynket rose og bukketorn i kalkoverdrev og på strandenge skal bekæmpes, og deres spredning skal forebygges.*
- 1.8 *For de marine naturtyper sikres, at projekter og aktiviteter ikke skader lokaliteten.*
- 1.9 *For marsvin sikres, at projekter og aktiviteter ikke har væsentlige påvirkninger på forekomsten af marsvin i området.*

Konkrete retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter, som ikke kan opretholdes ved drift af det nuværende areal alene, sikres ved arealudvidelse, sammenkædning af arealer, pleje af naboarealer og/eller etablering af spredningskorridorer.

- 2.1 *Forekomsterne af kalkoverdrev og rigkær udvides og sammenkædes, hvor det naturmæssigt er muligt.*

Indsatser efter sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen skal sikres.

- 3.1 *Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, skal sikres mod ødelæggelse.*
- 3.2 *Der sikres beskyttelse mod ødelæggelse af rev.*

Indsatser efter sigtelinje 4. Der skal gøres en særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare for at blive alvorligt forringet i 1. planperiode.

- 4.1 *Arealet med kalkoverdrev øges i størrelsesordenen 3-5 ha.*

Forslag til mulige virkemidler

Kommunerne, Naturstyrelsen og andre offentlige lodsejere/myndigheder udarbejder handleplaner, vælger virkemidler og foretager den konkrete forvaltning indenfor rammerne af indsatsprogrammet. Mulige virkemidler nævnt i bilag 2 skal derfor betragtes som eksempler på, hvorledes indsatsprogrammet kan gennemføres.

Græsset overdrev og næringsrig sø på Fyns Hoved. Søen er ynglested for flere arter af padder.

Foto: Birgit Bjerre Laursen, Fyns Amt.

Sammenhæng og synergi med vandplan

Natura 2000-planen er koordineret med vandplanen. Ifølge Vandrammedirektivet må tilstanden af vandområderne ikke forringes, og vandplanens indsatsprogram vil generelt forbedre den eksisterende vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande. Forbedringen sker ved reduktion i tilførslen af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer samt stedvis sikring af en mere naturlig hydrologi i ådale. Vandplanen vil desuden forbedre de fysiske forhold og sikre kontinuiteten på udvalgte vandløbsstrækninger. Disse indsatser forventes i de fleste tilfælde at bidrage til at forbedre tilstanden i de vandafhængige habitatnaturtyper og i levestederne for de arter, der er tilknyttet vand.

Der er gode muligheder for at opnå andre synergieffekter mellem de 2 planer, men i enkelte tilfælde kan der opstå konflikter, f.eks. hvor indsats efter vandplanen medfører oversvømmelser af habitatnaturtyper eller levesteder for arter.

Planlagt indsats efter vandplanen der kan påvirke udpegningsgrundlaget i et Natura 2000-område væsentligt, skal konsekvensvurderes i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3. Indsatsen kan i givet fald kun gennemføres, hvis det på grundlag af bedste faglige viden dokumenteres, at aktiviteten ikke vil skade bevaringsmålsætningen

for området. Potentielle konflikter mellem Vand- og Natura 2000-planen skal som udgangspunkt være afdækket i forbindelse med vedtagelse af vandplanen.

Strategisk miljøvurdering

I medfør af Bekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009 af lov om miljøvurdering skal der foretages en miljøvurdering af planer og programmer, der omhandler fysisk planlægning og arealanvendelse, eller som kan påvirke et internationalt beskyttelsesområde væsentligt.

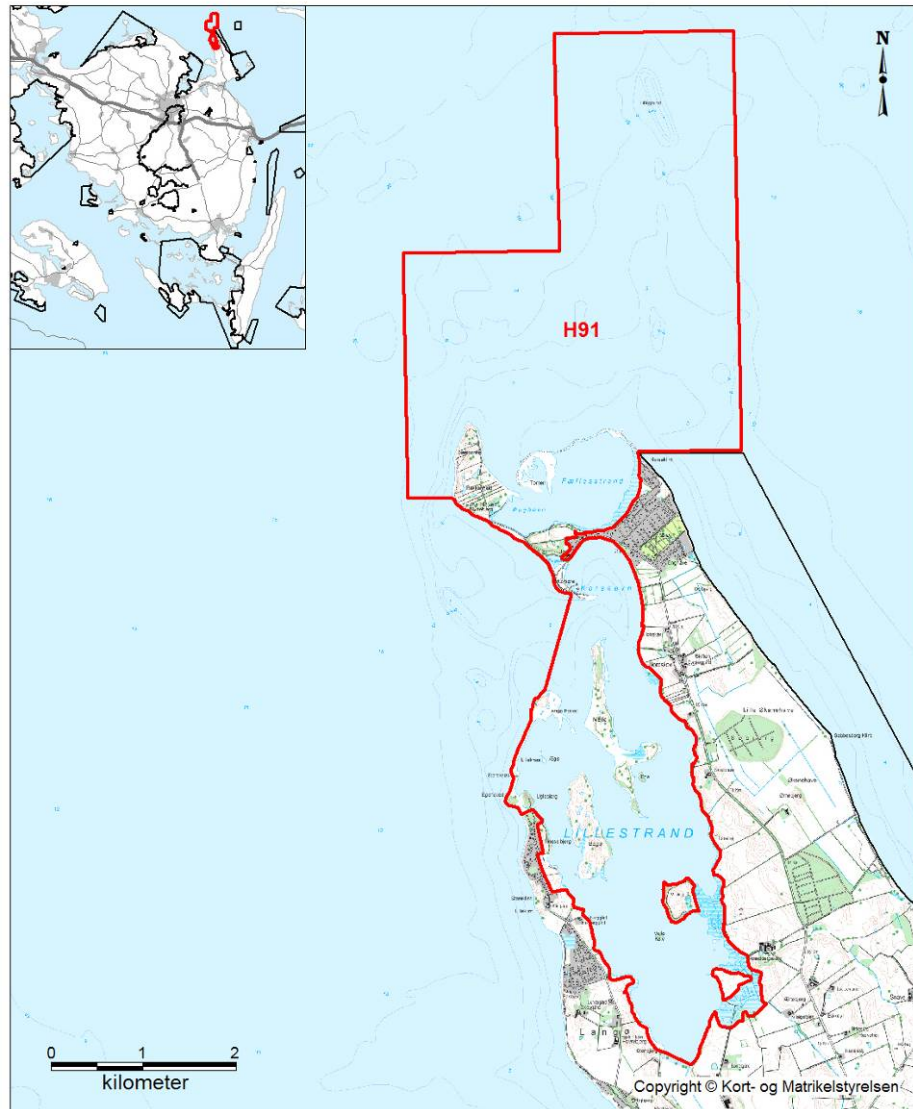
I bilag 4 er der udarbejdet en miljørapport, der belyser konsekvenserne ved at gennemføre Natura 2000-planen for område nr. 107, Fyns Hoved, Lillegrund og Lillestrand.

Dansk astragal er karakteristisk for områdets kalkoverdrev, der er præget af det nedbørsfattige og solrige "storebæltsklima". Arten er ikke en del af udpegningsgrundlaget.

Foto: Erik Vinther.

Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning

Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-området består af habitatområde H91 (rød afgrænsning). Andre Natura 2000-områder er vist med sort afgrænsning.

Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler

En opsummering af Natura 2000-planens indhold, mål og indsatsprogram findes samlet i Bilag 2 - opdelt på de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for det på gældende Natura 2000-område.

Se www.naturstyrelsen.dk – under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Bilaget indeholder endvidere en oversigt over mulige virkemidler, der er eksempler på, hvordan indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammen med bilag 2 findes på hjemmesiden baggrundsmateriale for planerne samlet i basisanalyse og tillæg til basisanalyse samt henvisning til kort over forekomst af de kortlagte og tilstandsvurderede naturtyper.

Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver

Ved igangsætningen af Natura 2000-planprocessen blev der identificeret en række væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver. På baggrund heraf blev der opstillet 4 sigtelinjer, der formulerer prioriteringen af den nødvendige indsats. Sigtelinjerne sætter dermed rammerne for Natura 2000-planlægningen.

De overordnede rammer er formuleret i nedenstående bilag. Teksten indgik i idéfasen for vand- og naturplanlægningen, juni – december 2007. Antallet af naturtyper, der kortlægges og tilstandsvurderes er siden udvidet.

Væsentlige naturopgaver

Miljøministeriet har udarbejdet en oversigt over væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen. Det er de opgaver, som tillægges den højeste prioritet i 1. planperiode fra 2010 til 2015:

Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen:

Danmark er ifølge Habitatdirektivet forpligtiget til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger, der sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør habitatområdernes udpegningsgrundlag.

Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af Fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at beskytte yngle- og rasteområder for en række fuglearter.

Væsentlige trusler mod naturen

En række faktorer udgør de væsentligste trusler mod de direktivudpegede naturtyper og arter:

Næringsstofbelastning medfører markante forringelser af terrestriske naturtyper, søer, vandløb og kystnære farvande først og fremmest som følge af gødskning, afstrømning fra markarealer og kvælstofnedfald. Store mængder næringsstoffer i naturen fremmer ensartede næringskrævende artssamfund på bekostning af et alsidigt plante- og dyreliv og medfører forringede forhold for den biologiske mangfoldighed og naturtyper og arter;

Tilgroning ændrer på afgørende vis levevilkårene for en række plante- og dyrearter, herunder fuglene. Det truer også især lysåbne naturtyper som moser, enge, klitter, heder, overdrev men også egeskove ofte som følge af manglende eller utilstrækkelig drift;

Fragmentering skaber isolation af arternes bestande, hvorved de risikerer at uddø. Foruden et direkte tab af naturareal, forringes de eksisterende naturtypers tilstand og deres økologiske funktioner;

Udtørring er en vedvarende trussel mod mange våde naturtyper og de tilhørende arter som følge af en ændring i de naturlige vandforhold;

Invasive arter er ikke hjemmehørende arter, der spreder sig. De optager plads og fortrænger det oprindelige plante- og dyreliv og findes i dag på mange naturarealer;

Forstyrrelse kan være en afgørende faktor navnlig for truede og sårbare arter, der på grund af levevis og specifikke krav til levested, vil være følsomme overfor menneskelige aktiviteter. Ofte vil truslerne påvirke i samme retning. For eksempel er tilgroning ofte en effekt af næringsstof-belastning og udtørring, tillige er presset på mange arter højt på grund af fragmentering, og det øges yderligere med forekomst af for eksempel invasive arter og menneskelig forstyrrelse.

Overordnet målsætning

Målsætningen er, at de udpegede naturtyper og arter på sigt opnår "gunstig bevaringsstatus". Der skal opstilles en langsigtet målsætning for hvert af de udpegede Natura 2000-områder.

Målsætningen rækker udover 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold og i de udpegede områder som helhed.

Sigtelinjer for indsatsen i 1. planperiode

Natura 2000-planen skal under hensynstagen til den overordnede målsætning opstille konkrete retningslinjer for indsatsen i 1. planperiode for hvert enkelt beskyttelsesområde. Det kan være en indsats, som strækker sig ud over planperioden, men som skal iværksættes nu.

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelses-direktivernes krav om "gunstig bevaringsstatus" er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats. Det er derfor nødvendigt at prioritere og målrette indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode fokuserer på at sikre naturtilstanden for udpegede naturtyper og bestandene for udpegede arter. Der vil på baggrund af naturmæssige forskelligheder være regionale forskelle i gennemførelsen af indsatsen.

Sikring af naturtilstanden af eksisterende naturarealer og arter i beskyttelsesområderne

Ifølge direktiverne skal de naturtyper og arter, der udgør områdernes udpegningsgrundlag, have en gunstig bevaringsstatus. Der er således en forpligtigelse til at sikre naturen mindst samme tilstand som ved

direktivernes ikrafttræden. Dette kræver ofte en løbende driftsindsats og en vedvarende indsats mod næringsstofbelastningen på de eksisterende naturarealer for at opretholde eller genoprette dem i samme tilstand.

Sikring af de små naturarealer

De små naturarealer er ofte i dårlig naturtilstand, blandt andet fordi de er så små, at påvirkningen fra omgivende arealer har stor betydning. En udvidelse af små naturarealer indenfor beskyttelsesområderne samt eventuelt sammenkædning af arealer via spredningskorridorer og trædesten kan være nødvendig for at opretholde naturtilstanden også på længere sigt.

Sikring af naturtyper og levesteder som lovligt kan ødelægges

Der skal ske en sikring af de naturtyper og levesteder, der ikke er beskyttet mod aktiviteter, som direkte kan ødelægge dem. Det drejer sig for eksempel om skovens naturtyper og sten- og boblerev på havet. Der vil derudover være andre ikke beskyttede levesteder for visse af direktivernes arter, hvor en sikring kan være nødvendig, for eksempel for visse fuglearter.

Indsats for truede naturtyper og arter

For naturtyper og arter, hvis status på landsplan er i fare for at blive voldsomt forringet i 1. planperiode, og hvor der er en fare for, at de forsvinder fra den danske natur på sigt kan en egentlig naturgenopretningsindsats og/eller målrettet drift være nødvendig. Som eksempler på truede naturtyper og arter kan nævnes højmoser, eremit og sortterne.

Natura 2000-planlægningen fastlægger desuden retningslinjer for myndighedernes skønsmæssige beføjelser efter lovgivningen i øvrigt.

Natura 2000 og Vandrammedirektivet

Gennemførelsen af Vandrammedirektivet og vandplanerne forventes at bidrage til at imødegå nogle af ovennævnte trusler. Eksempelvis genskabes nye naturområder i ådale, og vandkvaliteten vil blive forbedret. Omfanget af synergieffekten mellem Natura 2000 og Vandrammedirektivet vil blive tydelig undervejs i planprocessen. For vandforekomster, der også er omfattet af Natura 2000-direktiverne, vil det strengeste af miljømålene være gældende.

Med målbekendtgørelsen er der fastlagt nærmere retningslinjer for fastsættelse af mål i Natura 2000-områderne og defineret en 5-trinskala for naturtilstanden i 18 lysåbne naturtyper. Et tilsvarende tilstandssystem er under udarbejdelse for de 10 skovnaturtyper og for direktivernes arter. På et senere tidspunkt vil et tilstandssystem for såvel de ferske som de marine naturtyper blive udarbejdet.

Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen

Miljørapport for Natura 2000-planen for område nr. 107 Fyns Hoved

- kan læses på Naturstyrelsens hjemmeside, se www.naturstyrelsen.dk under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk